

Libris.RO

Respect pentru oameni și cărți

MIHAELA DANIELA CÎRSTEA
LAURA RALUCA SURUGIU

MEMORATOR DE LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

pentru clasele IX-XII

colecția
COMPACT

Editor: Călin Vlasie

Redactor: Daniel Mitran

Tehnoredactare: Carmen Rădulescu

Coperta colecției: Ionuț Broșțianu

Prepress: Marius Badea

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CÎRȘTEA, MIHAELA DANIELA

Memorator de Limba și literatura română pentru clasele

IX-XII / Mihaela Daniela Cîrștea, Laura Raluca Surugiu. - Pitești :

Paralela 45, 2013

ISBN 978-973-47-1196-3

I. Surugiu, Laura

811.135.1(075.35)

821.135.1.09(075.35)

COMENZI – CARTEA PRIN POȘTĂ

EDITURA PARALELA 45

Pitești, jud. Argeș, cod 110174, str. Frații Golești 130

Tel.: 0248 633 130; 0753 040 444

0721 247 918

Tel./fax: 0248 214 533; 0248 631 439; 0248 631 492.

E-mail: comenzi@edituraparelela45.ro

sau accesați www.edituraparelela45.ro

Tiparul executat la tipografia Editurii Paralela 45

E-mail: tipografie@edituraparelela45.ro

Copyright © Editura Paralela 45, 2013

Prezenta lucrare folosește denumiri ce constituie mărci înregistrate, iar conținutul este protejat de legislația privind dreptul de proprietate intelectuală.

CUPRINS

I. CONCEPTE OPERAȚIONALE

a.	Autorul	5
b.	Naratorul.....	5
c.	Personajele / eroii	5
d.	Eul liric	6
e.	Indicii spațio-temporali	6
f.	Figurile de stil.....	6
g.	Versificația	8
h.	Elementele comunicării.....	9
i.	Funcțiile comunicării	10
j.	Textul argumentativ	11
k.	Denotație și conotație.....	12
l.	Trăsăturile generale ale stilului	12
m.	Calitățile particulare ale stilului	12
n.	Stilurile funcționale (trăsături)	13
	1. Stilul științific.....	13
	2. Stilul juridic-administrativ	13
	3. Stilul publicistic	14
	4. Stilul beletristic	14
	5. Stilul colocoial	14
o.	Registrelle stilistice ale limbii.....	15
p.	Elemente de vocabular	16

II. STUDII DE CAZ – SUGESTII

1.	Originile și evoluția limbii române	19
2.	Formarea conștiinței istorice	23
3.	Perioada pașoptistă.....	25

III. PROZA

1.	Nuvela istorică și romantică	30
	<i>Alexandru Lăpușneanu</i> de Costache Negruzzi	30
2.	Basmul cult.....	33
	<i>Povestea lui Harap-Alb</i> de Ion Creangă	33
3.	Povestirea	39
	<i>Hanu Ancuței</i> de Mihail Sadoveanu.....	39
4.	Nuvela realist-psihologică.....	41
	<i>Moara cu noroc</i> de Ioan Slavici.....	41
5.	Romanul realist-obiectiv	46
	<i>Ion</i> de Liviu Rebreanu.....	46

6.	Romanul obiectiv	50
	<i>Enigma Otiliei</i> de G. Călinescu.....	50
7.	Romanul modern subiectiv	54
	a. <i>Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război</i> de Camil Petrescu.....	54
	b. <i>Patul lui Procust</i> de Camil Petrescu	59
8.	Romanul tradițional obiectiv.....	63
	<i>Baltagul</i> de Mihail Sadoveanu.....	63
9.	Romanul de după al Doilea Război Mondial.....	68
	<i>Moromeții</i> de Marin Preda	68

IV. POEZIA

A.	Romantismul	72
	Mihai Eminescu (etapele creației eminesciene).....	73
	a. <i>Floare albastră</i> / 74; b. <i>Luceafărul</i> / 76; c. <i>Odă (în metru antic)</i> / 80	
B.	Prelungiri ale romantismului și ale clasicismului	82
	Octavian Goga – <i>De demult</i>	82
C.	Simbolismul – primul pas spre poezia modernă.....	83
	1. Alexandru Macedonski – <i>Noaptea de decembrie</i>	85
	2. George Bacovia.....	87
	a. <i>Plumb</i> / 87; b. <i>Decor</i> / 89	
D.	Modernismul	90
	1. Tudor Arghezi.....	91
	a. <i>Testament</i> / 91; b. <i>Flori de mucigai</i> / 93;	
	c. <i>Psalm [Aș putea vecia cu tovarășia]</i> / 95	
	2. Lucian Blaga	97
	a. <i>Eu nu strivesc corola de minuni a lumii</i> / 97; b. <i>Lumina</i> / 99	
	3. Ion Barbu.....	101
	a. <i>Riga Crypto și Iapona Enigel</i> / 102; b. <i>Din ceas dedus</i> / 106	
E.	Tradiționalismul	107
	1. Ion Pillat – <i>Aci sosi pe vremuri</i>	108
	2. Vasile Voiculescu – <i>În grădina Ghetsemani</i>	110
F.	Avangarda	111
G.	Neomodernismul	113
	Nichita Stănescu.....	114
	a. <i>Cu o ușoară nostalgie</i> / 114; b. <i>Leoaică tânără, iubirea</i> / 115	
H.	Postmodernismul (trăsături).....	117

V. DRAMATURGIA

1.	Comedia – <i>O scrisoare pierdută</i> de Ion Luca Caragiale	119
2.	Drama. Drama modernă postbelică – <i>Iona</i> de Marin Sorescu.....	125

I. CONCEPTE OPERAȚIONALE

a. AUTORUL

- Este persoana care scrie opera, el are o existență reală, iar numele său se află pe copertă.

b. NARATORUL

- Este vocea autorului în text, fără a se confunda însă cu autorul.
- După gradul de implicare în text, poate fi: **obiectiv** (nu se implică în relatarea întâmplărilor și nu exprimă opinii despre personaje) sau **subiectiv** (își exprimă propria opinie, este implicat în lumea fictivă).
- **Naratorul omniscient** este acel narator care știe totul despre personaje și acțiune.
- Se identifică trei **viziuni narrative**: „**din spate**” (naratorul știe mai multe lucruri decât personajele sale), „**împreună cu**” (naratorul știe tot la fel de multe lucruri ca și personajele, iar de cele mai multe ori personajul este și narator), „**din afară**” (naratorul știe mai puține lucruri decât personajele).
- **Perspectiva narativă** poate fi: **externă** (naratorul este obiectiv, nu își exprimă punctul de vedere, este detașat), **internă** (se prezintă gândurile personajelor, drama lor interioară) sau **zero** (se prezintă gândurile personajelor fără a se face intervenții din partea naratorului).
- **Naratorul la persoana I** poate fi: **personaj** (este personaj principal), **martor** (este personaj secundar) sau **colportor** (vorbește din auzite).

c. PERSONAJELE / EROI

- Sunt cei care participă, se implică în evenimentele prezentate; prezența lor este în strânsă legătură cu acțiunea și conflictele.
- În funcție de importanța lor în operă, personajele sunt: **principale**, **secundare** sau **episodice**.

- În funcție de complexitatea caracterului lor, personajele sunt **lineare** sau **complexe**.
- În funcție de modul în care evoluează sau nu ca trăiri interioare sau ca formare a personalității, sunt: **imobile/statice** sau **mobile/dinamice**.
- **Mijloacele de caracterizare:** **directă** (de către narator, alte personaje sau autocaracterizare, prin indicațiile scenice în genul dramatic) sau **indirectă** (prin fapte, comportament, limbaj, atitudine, gesturi etc.).

d. EUL LIRIC

- Este vocea poetului în text.
- Este evidențiat prin mărcile lexico-gramaticale ale eului liric: verbe la persoana I, pronume și adjective pronominale la persoana I, forme verbale și pronominale la persoana a II-a.
- Ideile și sentimentele se exprimă și prin interjecții, interogații și exclamații retorice.
- Arată viziunea autorului despre lume.
- Dă subiectivitate și originalitate textului.

e. INDICIJ SPAȚIO-TEMPORALI

- Indică locul și timpul desfășurării acțiunii; sunt importanți în realizarea verosimilității, a iluziei realității.

f. FIGURILE DE STIL

PERSONIFICAREA

- Este figura de stil prin care sunt atribuite trăsături umane unor obiecte, unor necuvântătoare sau unor noțiuni abstracte.

COMPARAȚIA

- Figură de stil ce stabilește o identitate între doi termeni, pe baza unor puncte comune, evidențiind caracteristicile unuia dintre ei (*A – comparat, B – comparant*);
- Asocierea celor doi termeni se face prin adverbe: *ca, precum, cum* etc.

ENUMERAȚIA

- Figură de stil realizată prin înșiruirea unor termeni, aflați în relație de coordonare;
- Sunt detaliate aspecte cu efect cumulativ, accentuând ideea centrală a textului sau trăirile autorului;
- E prezentă mai ales în descrieri sau în texte ce aparțin stilului științific sau juridic-administrativ.

REPETIȚIA

- Constă în repetarea unor sunete, cuvinte, sintagme pentru a se obține valori expresive;
- Se insistă asupra unei idei;
- La nivel fonetic, prin repetiție se formează aliterația sau asonanța, la nivel sintactic se ajunge la crearea unui paralelism sintactic (repetarea aceleiași structuri sintactice în cel puțin două versuri succesive).

ALITERAȚIA

- Constituie repetarea unei consoane/unui grup de consoane în unul sau mai multe versuri, pentru a crea muzicalitate și pentru a obține un efect onomatopeic.

ASONANȚA

- Constituie repetarea unei vocale accentuate în două sau mai multe cuvinte dintr-un vers pentru efecte expresive și muzicalitate.

ANTITEZA

- Este forma de redare a unei dihotomii între două personaje, noțiuni, idei etc.;
- Antiteza se realizează la nivelul unui vers, al unei strofe sau al întregii opere (vezi antiteza bine-rău din basme).

HIPERBOLA

- Este figura de stil prin care se exagerează trăsături ale unui obiect, ale unei ființe, ale unui fenomen etc.

EPITETUL

- Este figura de stil prin care se evidențiază trăsături deosebite, prin intermediul unui adjectiv sau adverb atașat unui alt cuvânt.

- Poate fi clasificat în funcție de mai multe criterii:
 - în funcție de numărul termenilor: simplu, dublu, triplu, multiplu;
 - în funcție de valoarea morfologică: adjectival, adverbial, substantival (metaforic);
 - în funcție de semantică: personificator, metaforic, cromatic, hiperbolic.

METAFORA

- Este o comparație subînțeleasă, fără elementul de comparație (*ca, precum, ca și*);
- Prin intermediul ei se trece de la sensul propriu al unui cuvânt la cel figurat, valorificând resursele sale expresive;
- Poate fi **implicită** (apare numai termenul cu sensul figurat – „regina nopții”, M. Eminescu) sau **explicită** (sunt prezenți ambii termeni – „leoaică tânără, iubirea” – N. Stănescu).

ALEGORIA

- Se prezintă o idee abstractă prin intermediul unei suite de metafore, comparații, personificări etc.;
- În poemul „Luceafărul” de Mihai Eminescu se remarcă alegoria pe marginea condiției omului de geniu.

OXIMORONUL

- Asocierea a două elemente incompatibile, pentru a sublinia o idee („voluptatea morții”, „suferință tu, dureros de dulce” – Mihai Eminescu).

g. VERSIFICAȚIA

VERSUL

- Constituie o parte a unei strofe – mai exact, este un rând dintr-o poezie;
- **Versul liber** nu respectă regulile clasice ale construcției textului, neavând rimă, ritm sau măsură; este preferat mai ales de poeții moderni, contemporani.

STROFA

- Este formată din unul sau mai multe versuri (un vers – „Poeme într-un vers” de Ion Pillat; distih – două versuri; terțină/terțet –

trei versuri; catren – patru versuri; cvintet – cinci versuri; la un număr mai mare de versuri – strofă polimorfă).

MĂSURA

- Reprezintă numărul de silabe dintr-un vers.

RIMA

- Potrivirea unor sunete de la sfârșitul versurilor, începând cu ultima vocală accentuată;
- Prin rimă se creează efectul de muzicalitate;
- După gen, rimele sunt **feminine** (este accentuată penultima silabă) sau **masculine** (este accentuată ultima silabă);
- După modul în care se grupează versurile, rima poate fi:
 - **monorimă** – cel puțin trei versuri succesive rimează.
 - **împerecheată** – primele două versuri rimează între ele, la fel ultimele două (*aabb*);
 - **încrucișată** – rimează primul cu al treilea vers, al doilea cu al patrulea (*abab*);
 - **îmbrățișată** – rimează primul cu al patrulea vers, al doilea cu al treilea (*abba*).

RITMUL

- Este repetarea simetrică a silabelor accentuate/neaccentuate într-un vers;
- Conferă textului muzicalitate, cadență;
- Uneori, este prezent și în textul narativ, ca marcă a oralității (a se vedea basmele lui Ion Creangă);
- Tipuri de ritm: **trohaic** (picior metric din două silabe, prima accentuată, a doua neaccentuată), **iambic** (din două silabe, prima neaccentuată, a doua accentuată), **amfibrah** (picior metric din trei silabe, succesiunea accentuat – neaccentuat – accentuat), **dactil** (picior metric din trei silabe, succesiunea accentuat – neaccentuat – neaccentuat).

h. ELEMENTELE COMUNICĂRII

- **Emițătorul** este cel care transmite un mesaj; prezența lui este vizibilă prin verbe și pronume la persoana I.

- **Receptorul** este persoana ce receptează/primește mesajul transmis de către emițător; prezența lui în text se realizează prin verbe și pronume la persoana a II-a, prin verbe la imperativ. În comunicarea orală, emițătorul și receptorul își schimbă rolurile, în funcție de evoluția conversației dintre ei.
- **Mesajul** este compus din informațiile transmise de către emițător spre receptor.
- **Contextul** este reprezentat de situația de comunicare, de relația dintre emițător și receptor, de spațiul și timpul în care are loc dialogul, de eventuale elemente perturbatoare în receptarea mesajului, de condițiile de producere a acestuia.
- **Codul** este forma pe care o îmbracă mesajul. El poate fi reprezentat de limbaj, de semne, de codul Morse; ceea ce este important pentru comunicare este existența unui cod comun pentru ca interlocutorii să se poată înțelege.
- **Canalul** este calea pe care mesajul ajunge de la emițător la receptor. Când comunicarea este față în față, canalul este aerul, care permite sunetelor să circule; în alte situații de comunicare, canalul poate fi faxul, internetul, telefonul.

I. FUNCȚIILE COMUNICĂRII

- **Funcția emotivă** – este centrată pe receptor și vizează mai ales punctul de vedere al acestuia, implicarea sa afectivă; se regăsește mai ales în textele lirice (prin eul liric), în monolog, de fiecare dată când apar **mărcile subiectivității** (forme verbale și pronominale la persoana I, modalizatori, interjecții, exclamații și interogații retorice etc.). Funcția apare frecvent și în stilul publicistic, cum este cazul articolelor de opinie sau al editorialelor.
- **Funcția conativă** – centrată pe receptor, presupune orientarea textului spre acesta, așa cum se întâmplă în cazul textelor publicistice, în care accentul cade tocmai pe captarea atenției cititorilor; se face prezentă în texte (precum monologul adresat sau

dialogul) prin mărcile adresării (forme verbale și pronominale la persoana a II-a, verbe la imperativ, substantivul în vocativ).

- **Funcția poetică** – se centrează pe mesaj și pe înfrumusețarea mesajului prin figuri de stil și imagini artistice. Este specifică literaturii, limbajului artistic, cu valențe expresive.
- **Funcția referențială** – se axează pe context, pe relația care există între emițător și receptor, pe prezentarea cadrului în care are loc comunicarea, pe durata actului de comunicare și locul în care se desfășoară comunicarea. Această funcție se remarcă de exemplu în incipitul operelor epice, când se fixează elementele spațio-temporale, dar și personajele, statutul personajelor.
- **Funcția fatică** – se centrează pe canal, pe modul în care informația circulă de la emițător la receptor, având scopul de a verifica înțelegerea corectă a mesajului transmis. Se remarcă prin prezența unor întrebări precum „ați putea repeta?”, „ce spuneți?” etc.
- **Funcția metalingvistică** – centrată pe cod, are drept scop facilitarea înțelegerii mesajului de către vorbitori și se axează pe explicarea unor elemente mai dificil de înțeles. Întâlnim această funcție în cazul dicționarelor și al traducerilor.

J. TEXTUL ARGUMENTATIV

- Are o structură bine definită, trebuie să respecte anumite reguli de construcție.
- Ipoteza este cea în care se formulează ideea ce urmează să fie demonstrată în cadrul textului argumentativ. Se poate începe prin „Consider că...”, „Apreciez că...”, „Opinia mea este că...”.
- Orice text argumentativ ar trebui să aibă cel puțin două argumente. Acestea pot fi introduse prin sintagme de tipul „un prim argument ar fi...”, „al doilea argument este că...”, „atât..., cât și...”, „nu numai..., ci și...”, „pe de altă parte” etc.
- Concluzia argumentării poate începe cu „așadar”, „în concluzie” etc.

- Sunt folosiți anumiți conectori, precum „poate”, „desigur”, „probabil”, „pesemne”, „căci”, „fiindcă” etc.

k. DENOTAȚIE ȘI CONOTAȚIE

- **Sensul denotativ** – sensul de bază al cuvântului, lipsit de valori expresive.
- **Sensul conotativ** – este sensul figurat al unui cuvânt, încărcat de valori expresive.

l. TRĂSĂTURILE GENERALE ALE STILULUI

- **Corectitudinea** – respectarea regulilor gramaticale în exprimare. Ca abateri, putem aminti solecismul/dezacordul.
- **Claritatea** – folosirea unor termeni ușor de înțeles, prin evitarea celor necunoscuți, vagi, contradictorii. Ca abateri, se remarcă obscuritatea, echivocul, nonsensul.
- **Proprietatea** – alegerea cuvântului și construcțiilor sintactice potrivite pentru exprimarea ideilor.
- **Precizia** – exprimarea directă, prin termeni preciși, la obiect, fără divagații și abateri de la subiect. Ca abateri, se remarcă stilul difuz și prolix.
- **Puritatea** – folosirea cuvintelor, a construcțiilor sau a sintagmelor consacrate de uz, fără evitarea abuzului de neologisme, arhaisme sau regionalisme.

m. CALITĂȚILE PARTICULARE ALE STILULUI

- **Concizia** – exprimarea clară, la obiect, esențializându-se mesajul;
- **Simplitatea**;
- **Naturalitatea** – exprimarea firească, lipsită de afectare;
- **Finețea** – subtilitatea exprimării;
- **Armonia** – **eufonia** (sonoritatea plăcută a versurilor);
- **Oralitatea** (capacitatea unui scriitor de a reda limba vorbită, prin folosirea mărcilor adresării directe, a exclamațiilor și a

interogațiilor retorice, prin valorificarea elementelor regionale și populare, a expresiilor și a proverbelor/zicătorilor);

- **Demnitatea** – evitarea trivialității și a vulgarității în exprimare.

n. STILURILE FUNCȚIONALE (TRĂSĂTURI)

1. STILUL ȘTIINȚIFIC

- Este caracteristic științelor exacte, biologiei, istoriei, criticii literare.
- Se folosesc cuvinte monosemantice, cu valoare denotativă.
- Se definește prin:
 - ✓ obiectivitate, rigurozitate, ton detașat, neutru;
 - ✓ neimplicare afectivă;
 - ✓ lipsa mărcilor emițătorului/receptorului, exceptând varianta didactică a stilului;
 - ✓ scop informativ;
 - ✓ exactitate și precizie;
 - ✓ valorificarea, pe lângă text, a unor elemente grafice, simboluri sau imagini;
 - ✓ prezența neologismelor;
 - ✓ absența figurilor de stil și a imaginilor artistice;
 - ✓ claritate;
 - ✓ adresarea către cititori specializați;
 - ✓ expresivitate zero;
 - ✓ verbele folosite preponderent la prezent pentru a ilustra adevăruri general-valabile.

2. STILUL JURIDIC-ADMINISTRATIV

- Se definește prin:
 - ✓ prezența în documente oficiale, legislative, în regulamente, cereri, procese-verbale;
 - ✓ stereotipie, canoane ce trebuie respectate;
 - ✓ structurarea textului pe articole, alineate, paragrafe;
 - ✓ rigurozitate, obiectivitate, precizie, proprietatea termenilor;
 - ✓ scop informativ;
 - ✓ coerciție;

- ✓ evitarea ambiguității;
- ✓ numeroase și ample structuri enumerative;
- ✓ substantive generice – grad mare de generalitate;
- ✓ caracter impersonal;
- ✓ frecvența verbelor impersonale/reflexiv-impersonale.

3. STILUL PUBLICISTIC

- Apare în mass-media (articole, editoriale, interviuri, reportaje, articole de opinie).
- Este orientat spre cititor și urmărește captarea atenției acestuia prin orice forme (titluri șocante, limbaj familiar-argotic, adresare directă, ironie, ludic).
- Se definește prin:
 - ✓ prezența mărcilor emițătorului/receptorului;
 - ✓ subiectivitate (articole de opinie) sau obiectivitate (reportaje, știri);
 - ✓ eterogenitate;
 - ✓ dublu scop: informativ și persuasiv;
 - ✓ faptul că este cel mai sensibil și deschis stil la inovație;
 - ✓ granițe flexibile cu celelalte stiluri;
 - ✓ citate din surse directe.

4. STILUL BELETRISTIC

- Este specific literaturii.
- Se definește prin:
 - ✓ expresivitate, sugestie, ambiguitate;
 - ✓ subiectivitate;
 - ✓ reflexivitate;
 - ✓ scopul de a emoționa cititorul;
 - ✓ cuvinte cu sens conotativ;
 - ✓ figuri de stil și imagini artistice;
 - ✓ accent pe mesaj și pe înfrumusețarea mesajului.

5. STILUL COLOCVIAL

- Este specific limbii vorbite.
- Se definește prin:

- ✓ prezența mărcilor receptorului/emițătorului;
- ✓ mărcile oralității;
- ✓ mărcile adresării directe;
- ✓ limbaj familiar, popular, regional;
- ✓ clișee lingvistice, abrevieri;
- ✓ apariția abaterilor de la normele limbii literare (pleonasm, anacolut, tautologie);
- ✓ prezența diminutivelor și a construcțiilor peiorative;
- ✓ digresiuni;
- ✓ fragmentaritate;
- ✓ inversiuni, enunțuri eliptice;
- ✓ naturalețe;
- ✓ spontaneitate.

6. REGISTRELE STILISTICE ALE LIMBII

- **Limbajul literar** – este aspectul cel mai îngrijit al limbii; constă în respectarea normelor limbii române literare; este aspectul corect, elevat al unui idiom. Este caracteristic mai ales limbajului scris.
- **Limbajul standard** – este limba folosită în condiții obișnuite de comunicare; nu are expresivitate.
- **Limbajul familiar** – este tipul de limbaj folosit în relații amicale, între vorbitori cunoscuți, fiind permise exprimări ironice, amuzante, afective.
- **Limbajul regional** – specific unei anumite zone, se definește prin inserarea în discurs a elementelor regional-populare. În operele literare, un astfel de limbaj folosește la realizarea culorii locale.
- **Limbajul arhaic** – prezența în opere a elementelor vechi/arhaice din limbă, rolul fiind acela de a evoca atmosfera de epocă.
- **Limbajul argotic** – folosirea unui limbaj specific unor anumite grupuri, un limbaj codat care să nu permită înțelegerea sa facilă.
- **Limbajul de jargon** – utilizarea unor cuvinte, expresii, sintagme împrumutate din alte limbi cu scopul de a epata.